

МОНІТОРИНГ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПВДЕННОГО СХОДУ УКРАЇНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ

Д.Ю. Арабаджисев, С.В. Уткіна

Україна, м. Запоріжжя, Запорізькій національний технічний університет

Однією з найістотніших груп суспільства без існування якої неможливо майбутнє країни є молодь. Активні молоді люди були й залишаються найпрогресивнішою частиною суспільства, рушійною силою розвитку і передових ідей. Майбутнє держави багато в чому залежить від того, якою є її молодь. Особливо це характерно для переломних етапів державотворення, що їх переживає й сучасна Україна.

Формування громадянськості учнівської молоді, їхня підготовка до активної творчої соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності є найважливішою складовою розвитку суспільства та держави. Основними напрямками державної політики в галузі виховання в сучасних умовах стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані в Конвенції ООН про права дитини, у Державній програмі „Освіта” (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції виховання дітей та молоді в національній системі (1996 р.), Концепції громадянської освіти (2001 р.), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2002 р.), Національній програмі виховання дітей і учнівської молоді в Україні (2004 р.), Національній програмі виховання (2007 р.) тощо. Закладена в зазначених документах методологія освіти та виховання надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості відповідно до національних цінностей та в контексті ідей інтеграції Української держави до європейського простору.

Говорячи про учнівську молодь варто згадати, що, насамперед, визначальний компонент культури, що забезпечує спадкоємність та відтворення нагромаджених знань, досвіду, традицій – це освіта. [2]. Закон України «Про освіту» визначає, що це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого

суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами [4]. Варто наголосити, що освіта – це не просто діяльність, а діяльність в особливий спосіб організована, з певною ієрархією ролей і нормативним регулюванням.

Учнівська молодь країни – це і громадяни, які мають розуміти сутності понять суспільне благо, народ, батьківщина. Поняття громадянин визначає місце людини в державі. Громадянськість – це свідоме й активне виконання громадянських обов'язків, розумне використання своїх громадянських прав. Громадянство дає особі батьківщину та юридичну й моральну захищеність. Громадянство України – це правовий зв'язок особи та Української держави, який виявляється у взаємних правах і обов'язках. Воно регулюється Конституцією України ст. 4, Законом «Про громадянство України» 1991р. та іншими законодавчими актами.

Під ідентичністю прийнято розуміти результат самовизначення людини чи групи у соціальному сенсі, створення "образу – Я" та "образу – Ми", тобто віднесення ними себе до тих чи інших спільнот за віковими, професійними, статевими, територіальними, етнічними, конфесійними чи іншими ознаками. Це сукупність специфічних рис, які виділяють певну спільноту з-поміж інших, і є для окремої особи чи групи підставою для віднесення себе до цієї спільноти. Втім, єдності поглядів у визначенні природи ідентичності не спостерігається. Навколо цього поняття не вщухають гострі дискусії.

Як вірно зазначає у своїй статті Андрій Іванець, в останні десятиліття можна говорити як про самоствердження загальнонаціональної ідентичності в українському соціумі, так і про зростання ролі регіонів, про поглиблення регіональної ідентичності вписаної у загальноукраїнський, а іноді й європейський контекст [5]. Проблеми національної самоідентифікації є важливими для кожного народу, оскільки вони зачіпають смисложиттєві основи його існування. Для України ці проблеми є ще гострішими, бо здобуття незалежності поставило її перед вибором нової ідентичності, такої, яка найліпше сприяла б процесам формування політичної нації співгромадян [6, 138].

На пострадянському просторі російська мова зберігає домінуючі позиції навіть у тих випадках, коли йдеться про малі етноси, що боролися начебто за відродження й подальший розвиток власної етнокультурної ідентичності. Серед останніх можна

назвати абхазів та південних осетинів, які формально відокремилися від Грузії у 2008 році, а також гагаузів, що отримали територіальну автономію в межах Республіки Молдови у 1994 році.

В Україні асиміляторська політика, яка проводилась у колишніх російських - царській та більшовицькій - імперіях, явні та неявні заборони українського слова призвели до звуження сфери функціонування української мови. Особливо жорстока і відкрита русифікація проводилась у 70-80-х роках. Внаслідок цього дуже зменшилась кількість українців, що вважають рідною українську мову, а збільшилась кількість тих, які визнали рідною мовою російську. Якщо ж казати про суспільно-політичну позицію учнівської молоді Півдня України у другій половині ХХ ст., то вона була неоднозначною. Одна частина учнівської молоді брала активну участь у боротьбі прогресивних сил суспільства проти радянської системи, інша – виступала за її підтримку і збереження.

Особливої актуальності набуває формування громадянської культури, громадянськості учнівської молоді в наш час, коли однією з вагомих рис сучасності є полікультурність суспільства (в Україні проживають представники більше як 130 націй та національностей, у східному регіоні України – представники 124 націй, національностей, національних меншин). І для всіх батьківщиною, місцем проживання, професійної діяльності, самовизначення, самореалізації сьогодні є Україна. Звісно, громадянська культура, громадянськість як інтеграційна якість особистості кожної людини сьогодні є значущою для всіх [1, 137].

В Україні є три області та республіка Крим, де україномовне населення є в меншості. Це Донецька (30.3%), Луганська (34.7%), Одеська (40.6%), АР Крим (13.6%), включаючи україномовних росіян, які становлять 0.1-0.3 % усього російського населення названих регіонів. У Харківській і Запорізькій областях кількість україно- і російськомовного населення приблизно однакова.

Сьогодні Південно – Східна Україна – умовне поняття, яке інколи вживають для означення регіонів Півдня та Сходу України, а саме: Одеської, Миколаївської, Херсонської, Дніпропетровської, Запорізької, Харківської, Донецької, Луганської областей та АР Крим. Цей макрорегіон, який об'єднує Південь і Схід України, характеризує довге радянське минуле, значна частка російськомовного населення (від 25-29% на Миколаївщині та Херсонщині до 75-77% на Донеччині та в Криму) і спільність політичних уподобань на виборах упродовж 2002–2012 років.

За даними дослідженні В. Проценко, де вибірку склали студенти вищих навчальних закладів України: Східного регіону (Східноукраїнський національний університет) та Південного регіону (Одеський промислово-економічний коледж, Феодосійське і Євпаторійське відділення Східноукраїнського університету). Загальна кількість респондентів – 572 особи. Для 47,3 % українців Півдня та Сходу України власна етнічна ідентичність залишається або проблемною (10,9%), або спотвореною (35,6), що значно відрізняється від результатів, отриманих для студентів росіян, з яких 15,2 % вважають себе українцями та 7,6 % мають проблемну етнічну ідентичність, що разом становить 22,8 %. Тобто загалом по регіону це складає 58,5 %.

За даними Г. Солдатової, етнічна ідентичність – четверта після родинної, професійної і статевої належності. Тобто, як можна бачити, ані в теоретичному, ані в емпіричному плані не існує спільних уявлень або порівнюваних показників актуальності етнічної ідентичності.

Міжвузівським дослідним центром «Політика і освіта» ЗОШПО Запорізької обласної ради було проведено соціально-політичне опитування на тему: «Політична обізнаність студентів вищих навчальних закладів: регіональний аспект». Вибірка складала 414 студентів віком від 17 до 26 років шести вищих навчальних закладів міста Запоріжжя. Результати дослідження показали що: переважна більшість респондентів (65%) в першу чергу вважають себе носіями української політичної нації, а не представниками етносу, мешканцями тієї чи іншої території, не включені значною мірою в глобалізаційні та інтеграційні процеси. 78,4% студентів визначили свою національність як «українець». Тобто, у свідомості студентства переважають думки стосовно консолідації українського народу в межах політичної нації завдяки переважно ментальним чинникам, таким як, культура: мова, традиції, народна творчість (42%); душа народу (19%), спосіб життя (11%) та спільна історична доля (10%).

В першу чергу отримані дані засвідчують певну дифузю мовно-етнічної ідентичності студентів, про що свідчать показники усвідомлення більшістю респондентів себе українцями та української мови як рідної паралельно із переважним вживанням побутової російської мови. Ці показники вказують на тенденцію до трансформації мовно-етнічного простору Запорізького регіону, народження нової мовно-етнічної ідентичності.

Останні соціологічні дані говорять про те, що Україна змінилася, і звичний поділ країни відійшов у минуле. Є Схід – це Донбас. І є Південь із сильно зміненими межами, із центрами в Дніпропетровську. Події 2014 року остаточно розбили моноліт

Південного Сходу і тепер доцільно говорити окремо про Південну та Східну Україну, які мають різні погляди на ситуацію в країні [3]. Гостра криза ідентичності, у стані якої український соціум перебуває й досі, супроводжується конкуренцією комуністичної, ліберальної, націоналістичної ідеологій, протистоянням українського та російського націоналізму [6, 15].

Таким чином, на основі усього вищезазначеного, можна зробити висновок про велику трансформацію в суспільстві, окремий потужний потенціал розвитку національної та регіональної ідентичності як чинника формування громадянськості в Україні в складних умовах розвитку. Ідеї української державності, які є на сьогоднішній день, вони можуть і повинні озброїти молодь Південного Сходу України суто громадянськими знаннями і навичками, сформувати у них громадянський досвід, компенсувати в ньому брак того, що необхідно для повноцінного розвитку громадянськості, подолати чи послабити негативні впливи, організовано залучити її до перетворення суспільного і етнічного середовища.

Література:

1. Болюбах В.В. Проблема самоідентифікації особистості в трансформаційному суспільстві / В.В.Болюбах // Проблеми самоідентифікації сучасного українського суспільства: політичні, економічні, соціальні та культурні аспекти. – К.: Національна академія управління, 2009. – С.137–140.
2. Дворецька Г. В. Соціологія Навчальний посібник / К.: КНЕУ, 2002.- 472 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.info-library.com.ua/books-text-8322.html>
3. Демченко О. Південного Сходу більше немає. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/22/7023182/>
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
5. Іванець А. За Перекопом земля є, або макрорегіон Таврія як історико-культурна, географічна та економічна реальність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://krymtatar.in.ua/index/article/id/1042>.
6. Нагорна Л. Поняття „національна ідентичність” і „національна ідея” в українському термінологічному просторі / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. - 2003. - № 2. - С. 14-30.